

Richard Tellström

Odsjek za ugostiteljska i kulinarska
umijeća, Sveučilište Örebro,
S-712 60 Grythyttan, Švedska
richard.tellstrom@telia.com

UDK / UDC 394.9:641.568](485)
327.3(485)

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper
Primljeno / Received: 20.10.2004.
Prihvaćeno / Accepted: 28.12.2004.

Kultura prehrane u suvremenoj europskoj politici: u potrazi za optimalnom ravnotežom hrane i političkih faktora

Sastanci s kolegama političarima, poslovnim ljudima i predstavnicima nevladinih udruga, te rasprave o novim oblicima političkog djelovanja predstavljaju va žan dio rada suvremenog europskog političara. Mnogi od tih sastanaka odvijaju se uz jelo. Katkad su ceremonijalni, a često neformalni. Hrana koja se u tim prigodama poslužuje obično se pomno odabire kako bi podržala političku strategiju sastanka. Svakodnevni obroci političara, koji imaju određenu funkciju, dosad su slabo zanimali istraživače etnološke tradicije. Zato je namjera ovog rada analizirati kako skupine političara u suvremenoj Švedskoj koriste obroke u svakodnevnom radu, kako odabiru hranu s obzirom na svrhu sastanka i koju ulogu daju hrani u političkim raspravama i pregovorima.

U istraživanju je korištena metoda djelomično strukturiranih intervjua sa švedskim političarima: ministrima i stalnim tajnicima. Analiza je pokazala da neki ministri i tajnici koriste hranu kao političko sredstvo, te da su u zamjetnoj prednosti oni koji se hranom služe u strateške svrhe. Zanimanje političara za hranu može se promatrati kao odraz postmodernističkog društva koje zanima hrana i kultura prehrane.

Ključne riječi: politička jela, politički obroci, ministri, stalni tajnici, Švedska

Uvod

Proučavanje kulture hrane važno je i dobro utemeljeno područje unutar etnologije. Novi vidovi te teme, poput proučavanja tijela, roda, etničnosti, turizma i drugog, postali su zanimljivi posljednjih desetljeća (Lysaght, 1998).

Ipak, službeni ručkovi, uključujući način posluživanja jela i obroke kao statusne simbole, spadaju u slabo istraženo područje etnologije. Etnološka istraživanja usmjerena su prema društvenoj periferiji, selu ili subkulturnim skupinama, a rijetko prema društvenom centru ili političarima i njihovoj upotrebi i konstrukciji kulture. Političari su obično predmet istraživanja u okviru političkih znanosti. Unutar tog područja, istraživanja su prehrane rijetka, ali se mogu naći u studijama o političkim sastancima gdje se navode kao službeni ručkovi ili večere (Baughman, 1959).

Unutar proučavanja klasične starine postoje istraživanja o važnosti blagovaonice kao političke arene (Malmberg, 2003) i o ukrašavanju stolova za svečana politička zbivanja u doba baroka (di Shino, 2003). Također postoje studije o etnocentričnom vidu nacionalne prehrane (Attar, 1985; Billig, 1995), te o upotrebi hrane i obroka kao političkog oružja u diktaturama (Binns, 1978; Gronoe, 2003). Političke satire temeljene na istraživanjima, poput knjige Klause Steffena (1999) o banketima pod bivšim istočnonjemačkim režimom, pokazuju da se politiziranost hrane može istraživati s brojnih aspekata.

Cilj, metode i praksa istraživanja

U ovom će se radu istaknuti neki etnološki vidovi funkcije službenih ručkova i načini na koje političari kao skupina koriste jelo u svome svakodnevnom radu. Cilj je istraživanja raspraviti kako ministri i stalni tajnici u suvremenoj Švedskoj strateški koriste jelo i kako ga odabiru kao arenu za političke sastanke.

U istraživanju je korištena metoda kvalitativnog dubinskog intervjua. Prikupljena građa obuhvaća deset intervjua s ministrima i stalnim tajnicima koji su te dužnosti obnašali zadnjih deset godina, a odazvali su se molbi da sudjeluju u istraživanju. Od njih deset, šestoro je još uvijek na dužnosti, a četvoro su te dužnosti obnašali sredinom 1990-ih. U nastavku, nazivat ćemo ih političarima. Molba za suradnju poslana je elektroničkom poštom pedeset i sedmorici političara, od kojih je većina odbila sudjelovanje zbog nedostatka vremena. Intervjui su obavljani između travnja 2003. i svibnja 2004. pomoću devet djelomično strukturiranih i tematskih pitanja (Kvale, 1997:121) o upotrebi hrane u radu političara. Intervjui su trajali između petnaest i trideset minuta, zvučno su snimani i potom zapisani. Dva su intervjua vođena putem elektroničke pošte.

Odgovori u transkribiranim intervjuima sustavno su kodirani pomoću sheme odabranih kategorija, s posebnim osvrtom na pojmove i metode na kojima se temelje načini kako političari koriste hranu i situacije uz jelo u svakodnevnom radu (Polit & Hungler, 1995:520-1).

Pozadina

Na području *kulture službenih ručkova/večera* postoje studije o povezanosti hrane i nacionalnih vrijednosti koje joj se pripisuju (Appadurai, 1988; Verlegh, 2000). Hrana i jelo izraz su identiteta s kojim se pojedinac identificira ili želi identificirati, kao što se to danas može zamijetiti u akcijama skupina koje se zalažu za prava životinja ili u bojkotima proizvoda određenih zemalja. Među takve primjere spada i bojkot proizvoda iz Južne Afrike u 1980-ima u znak osude aparthejda ili bojkot francuskih vina sredinom 1990-ih zbog testiranja atomske bombe u južnom Pacifiku. Hrana koja se može povezati s regijom ili lokalitetom ima dokazano višu ekonomsku vrijednost (Bell & Valentine, 1997; Hall & Sharples, 2003). Vlade i vladina tijela, osobito unutar Europske unije, obraćaju veliku pažnju ekonomskom potencijalu koji leži u razvoju posebnosti lokalne ili regionalne kulture prehrane (Cederman, 2001:17; Salomonsson, 2001:24, 43; Jones & Jenkins, 2002:115). Švedska je odlučila profilirati svoju regionalnu kulturu hrane tijekom svoga šestomjesečnog predsjedanja Europskom unijom u proljeće 2001., što je Finska već učinila tijekom svog predsjedanja u jesen 1999. (Tellström et al., 2003). Raznolika mješavina hrane, namirnica i jela važan je dio političkog projekta nove Europe i smatra se znakom prosperitetna ekonomskog razvoja unutar regije, što je jedan od glavnih ciljeva Europske unije (EC Culture, 2000; Delanty, 1998). Osobno zanimanje političara za hranu, vidljivo u kuharicama ili gastronomskim putopisima koje objavljuju, također svjedoči o važnosti kulture hrane u suvremenom svijetu (npr., Kohl, 1996).

U službene obroke spadaju ručkovi, večere i ostali obroci oko kojih se sastaje više osoba da bi raspravile neku političku temu. Istodobno, takvi obroci predstavljaju arenu za izražavanje političkog statusa, često u ritualnom obliku, pri čemu je hrana nužni dio ritualnog izraza (Moore, 1984:100).

Rezultati

Planirani politički razgovori uz jelo

Obilježje je političkog obroka da ima političku svrhu. Iako je politička rasprava uvijek važnija od hrane, jelo može biti ključ za dosizanje željena političkog cilja. Gosti na službenim ručkovima i večerama nikad nisu prisutni kao privatne osobe, iako mogu

voditi i osobne razgovore. Kao što je rekao jedan intervjuirani političar: *“Jedete zbog politike, a ne da biste uživali kao što to činite s prijateljima; zapravo ste stalno na dužnosti.”*

Intervjuirane osobe koriste jelo na različite načine u svom radu, od pomno planiranih pa sve do manje organiziranih obroka. Svi se slažu da je uz jelo moguća druga vrsta razgovora od one koja se vodi na uobičajenu političkom sastanku. Jelo stvara neformalno ozračje u kojem je moguće raspravljati bez unaprijed donešenih zaključaka; lakše je izraziti mišljenje. Jelo može imati funkciju “razbijanja leda” kod započinjanja razgovora o teškim temama (*“Jelo može biti dobar ‘pokretač’, uvodni razgovorni dio prije početka političke rasprave.”*). Tijekom jela može se raspravljati o svemu, od konja do arhitekture, od cvijeća do putovanja, a kroz neformalni razgovor može se stvoriti međusobno razumijevanje i graditi osobni odnos (*“Uz jelo možete dobiti signale o onome što je moguće, a što nije.”*). Tijekom jela pojedinac pokazuje svoju osobnost; do izražaja dolaze osobne manire (stavljaju li se laktovi na stol i sl.), ali i činjenica u kojoj je mjeri nekome ugodno jesti u javnosti (*“To pruža važne informacije o okruženju iz kojeg dolazi vaš gost.”*). Ispitanici najviše cijene jela kod kojih ima što manje formalnosti, jer se politička pitanja mogu najbolje raspraviti upravo u takvim prigodama (*“Dobro je izravno razgovarati s kolegom političarom ili poslovnim partnerom, jer to pruža mogućnost da se stvari zaista rasprave.”*).

Jedan je političar izjavio da često održava kratke, jednosatne ili polusatne sastanke sa svojim inozemnim kolegama, koji se nastavljaju tijekom ručka u jednakom trajanju. Oba dijela takvih sastanaka ispunjena su raspravama o različitim političkim temama, a *“budući da sam domaćin, ja određujem kada će se o nekom pitanju raspravljati, odnosno je li primjerenije o njemu raspravljati u formalnom dijelu ili uz neformalni ručak.”* Drugi je ispitanik rekao da je formalni dio više usmjeren na politička stajališta i pitanja tehničke prirode, a da tijekom ručka ili večere slijedi rasprava o temama šireg opsega, poput odnosa između Europe i SAD-a. Ponekad se, ako formalni dio traje prekratko, manje kontroverzna pitanja raspravljaju uz neformalni ručak (*“U razgovorima za vrijeme ručka može sudjelovati više ljudi koji ne moraju nužno poznavati temu o kojoj se raspravlja, pa se tako čuju i neočekivane i neortodoksne primjedbe.”*).

Jelo može biti prigoda za uvođenje potpuno novih tema o kojima će se formalno pregovarati u budućnosti ili može otvoriti prostor za daljnje neformalne rasprave o pitanjima koja nisu raspravljena do kraja (*“Tijekom jela mogu se testirati pitanja ili stajališta koja ćete možda staviti na neki budući politički dnevni red.”*).

Ručkovi odnosno večere koriste se u različite svrhe (*“Ručkovi više služe za održavanje kontakata vezanih uz neposredno aktualna pitanja, a večere za dugoročnije planove ... Ako je tema o kojoj će se raspravljati filozofske naravi, bolja je večera, jer ona ima bolje ozračje od dnevnog obroka, a to ozračje može pomoći u političkim pregovorima.”*)

Jelo može biti i mogućnost bijega od bilježenja razgovora, pa se tako *“može mislima dati veća sloboda”*. Tijekom jela također ima više vremena za razmišljanje prije davanja odgovora, npr., ako ste uzeli zalogaj upravo kad vam je postavljeno neko pitanje, morate ga prožvakati prije nego što odgovorite. Prema jednom ispitaniku, to dodatno vrijeme može biti vrlo dragocjeno, no istodobno morate pratiti koja se još pitanja

postavljaju pri stolu. Unatoč tomu, gost si mnogo češće nego domaćin može priuštiti luksuz uživanja u hrani. Tijekom jela također je moguće reći stvari koje bi u drugoj situaciji djelovale vrlo proračunato (*“Ljudi trebaju osjetiti da su među prijateljima, a tome, naravno, pridonose hrana i piće.”*)

Jelo je, isto tako, dobra prigoda za upoznavanje: *“Nudenje ukusno pripremljene hrane poslužene na lijepo uređenom stolu međunarodna je i duboko ukorijenjena gesta prijateljstva. Podijeliti s nekim obrok također je simbol poštovanja kojim možete istaknuti da, unatoč različitim mišljenjima, želite nastaviti raspravu o zajedničkim problemima.”*

Jelo kao mjesto susreta i stvaranja kontakata

Stol za blagovanje stvara intimnost u kojoj se mnogo lakše uočavaju izrazi lica, ali i procjenjuje razina zanimanja za temu o kojoj se raspravlja, a time i za rješavanje političkih problema. Na ručkovima na kojima se susreću ministri Europske unije dokumenti stoje uz tanjure, radni papiri uz ubruse, a slušalice za prevodenje i *“mikrofoni su u juhi”*. Na sastancima Europske unije kojima nazoči više sudionika teško je uspostaviti prisniji kontakt sa svima prisutnima za stolom. Za okruglim stolom s 8-10 mjesta moći će se voditi bolji, pa čak i privatniji, razgovor, te stvoriti življa atmosfera za raspravu negoli za dugačkim stolom.

Službeni kokteli ili primanja u veleposlanstvima još su jedna važna prigoda za stvaranje kontakata. Uz nešto hrane i pića stvara se poprište za neformalne rasprave. Jedan od ispitanika kaže da *“postoje neke političke teme koje nisu dovoljno važne da bi se zbog njih organizirali posebni sastanci, ali ih se ne smije zanemariti. Dovoljno ih je samo spomenuti na koktelu.”*

Jedan od ispitanika nazvao je takva zbivanja *strateškima*, a ne *političkima*, naglasivši da ih je organizirao sa sasvim jasnom svrhom. Sastavljanje popisa gostiju, odabir hrane koja će biti poslužena, utvrđivanje tema o kojima će se raspravljati - sve je to od velike važnosti. Jedan je od ispitanika rekao da prije svakoga službenog obroka sastavlja popis od deset do petnaest tema koje želi raspraviti. Njihov će redosljed ovisiti o situaciji tijekom jela. Političari također koriste hranu i u znak zahvale drugim političarima, javnim službenicima ili poslovnim partnerima za uložene napore, pri čemu se jelo bira tako da odražava količinu njihova uloženog napora.

Spolna ravnopravnost pri zapošljavanju i dostupnost posla oboma spolovima u Švedskoj često su razlog zbog kojeg je nemoguće naći osobu za kućanske poslove ili čuvanje djece tijekom dana. Osim toga, otkad se u Švedskoj dadilje smatraju politički nekorektnim luksuzom, političari često moraju sami otići po svoju djecu u vrtić. Zbog toga se u vlastitu domu ne upriličuju službeni ili poslovni susreti. Tu su ulogu velikim dijelom preuzeli službeni ručkovi ili večere.

Službeni se obrok može odvijati i unutar same političke organizacije, kada postaje važnim indikatorom načina na koji treba pristupiti aktualnim političkim pitanjima. U

govoru pri neformalnom ručku, političar može razlučiti važne od nevažnih stvari. Ti obroci također mogu poslužiti kao sigurnosni ventil u politički napetim trenucima, jer pružaju prigodu za šalu na račun složenih političkih tema i diskretnije iznošenje stavova. Interni službeni ručkovi ili večere mogu također označiti početak nekog projekta, ohrabriti zaposlenike ili predstavljati zahvalu za uloženi trud (*“Ali, mislim da smo mi Švedani preveliki puritanci i da si ne dopuštamo uživanje u jelu: ono ne bi trebalo biti predobro, a preobilno se smatra neprimjerenim.”*).

Švedska Vlada sastaje se na zajedničkom ručku četiri dana u tjednu. Iako nisu svaki puta prisutni svi ministri, ti ručkovi imaju karakter sastanka. Jedan je od ispitanika rekao da je vrlo dobro imati stalnu, svakodnevnu prigodu za raspravu o većim i manjim pitanjima. Petog dana ministri obično ručaju u svojim ministarstvima.

Jelo kao predah u pregovorima

Napuštanje pregovaračkog stola i sjedanje za stol za objedovanje može stvoriti prostor za provjeru novih ideja. Tijekom sastanaka ministara Europske unije obično postoji neformalni dnevni red tijekom ručka, gdje se politička pitanja provizorno raspravljaju prije nego što dospiju na formalni dnevni red. No, ručak može biti problem ako se planira u osjetljivom trenutku pregovora. Takav je primjer ručak planiran tijekom pregovora Europske unije s deset novih članica u Kopenhagenu u prosincu 2002. S obzirom da su pregovori potrajali, ministri nisu željeli da ih se prekida pa je banket otkazan.

Članstvo Švedske u Europskoj Uniji od 1995. rezultiralo je većim brojem sastanaka sa stranim kolegama u usporedbi s razdobljem prije pristupa Uniji. Sastanci su također kraći i učinkovitiji. Obroci tijekom tih sastanaka također mogu biti prigoda za zaključke prethodnih rasprava, kao i za komentare i neformalne osvrte (*“Prije, dok mi Švedani još nismo shvaćali kolika je uloga jela u neformalnom dijelu sastanaka Europske unije i koliko je ono važno kao prilika za naknadne pregovore, nastojali smo se vratiti u Švedsku isti dan. Odletjeli bismo u Bruxelles ujutro, održali sastanak tijekom dana i žurno se vratili navečer kući. Ali otkrili smo da to nije dobro. Bilo je važno ostati na večeri, ne samo da bi se komentiralo ono što je rečeno tijekom dana i na sastanku, već da bi se i odlučilo što treba raspraviti na sljedećem sastanku. Ručak je bio i prilika za rješavanje bilateralnih pitanja između dviju država.”*).

Ceremonijalni banketi kao pozornica

Službeni obroci mogu također biti prigoda za upoznavanje gosta s domaćom kulturom. Tijekom švedskog predsjedanja Europskoj uniji 2001., ministarski su ručkovi korišteni za prezentaciju različitih kulturnih regija u Švedskoj. *“U toj je situaciji također bilo važno prikazati Švedsku kao gastronomski i kulinarski zanimljivu zemlju,”* rekao je jedan od ispitanika, istaknuvši da hrana sa svojim sastojcima može prezentirati Švedsku.

Ceremonijalni ručkovi ili večere mogu također biti vezani uz političke odnose, ali nisu primjereni za raspravu o političkim temama. Formalni okvir ceremonijalnih ručkova ili večera, s popratnim protokolom, glazbom i svečanim izjavama, uz goste koji su odabrani iz elitnih, a ne nužno iz politički najutjecajnijih krugova, stvara situaciju gdje je rijetko moguća značajna politička rasprava.

Mnogi su ispitanici izjavili da su ceremonijalni banketi iscrpljujući. Zato se za vrijeme političkih posjeta koji traju dva do tri dana ceremonijalni banketi obično nastoje svesti na minimum, a umjesto njih organiziraju se neformalni obroci uz koje se mogu raspravljati političke teme. Umjesto tradicionalne večere, prednost se daje “švedskom stolu” s nizom posluženih jela (*“Moje je iskustvo da je švedski ‘smorgasbord’¹ na proputovanju kroz predivni švedski arhipelag dobar početak za nekoliko dana političkih pregovora.”*).

Raspored sjedenja za stolom kao važno političko oružje

Prema jednom ispitaniku, prednost je neformalnog obroka ta da gosti mogu biti smješteni za stolom prema potrebama rasprave, a ne prema statusu. Raspored sjedenja za stolom važno je sredstvo izvlačenja maksimalne političke koristi iz obroka. Važno je postići pravi raspored ljudi uključenih u rješavanje političkih problema. Večera u obliku „švedskog stola“ sa slobodnijim izborom sjedenja može utjecati na ishod političkog sastanka (*“Ne priređujem ručak ili večeru ako ne mogu odabrati jelovnik i raspored sjedenja. Oboje je važno.”*).

Ispitanici su pokazali različito zanimanje za hranu i obroke. Neki žele biti uključeni u sve pojedinosti planiranja da bi bili dobri domaćini, dok su drugi izjavili da žele samo imati pregled nad zbivanjem i da bi prihvatili što restoran ili tvrtka za *catering* predlože. Jedan je rekao da želi znati kakav je jelovnik, jer tada može odlučiti odgovara li on važnosti sastanka.

Politički korektna i nekorektna hrana

Politička važnost hrane može se naglasiti odabirom sastojaka manje ili više naglašenog statusa. To je uobičajenije kod jela naglašenijeg ceremonijalnog karaktera, pri čemu francuska kuhinja i francuska vina imaju najviši status. Potrebno je poštivati neke vidove protokola, a gosti očekuju da hrana ispunjava određena očekivanja, osobito u slučaju ceremonijalnih jela (*“Trebalo bi poslužiti pravu količinu i omjer sastojaka, odabrati tehnike pripreme i vina visokog statusa, jer se jelo smatra službenim činom.”*). U Švedskoj je moguće izraziti najvišu političku razinu korištenjem nekih sastojaka regionalne kuhinje, poput sobovine ili *hjortona*.² Politička važnost obroka može se naglasiti i pažnjom koju domaćin poklanja gostu, npr., poslužujući mu omiljeno jelo ili piće.

---

¹ „Švedski stol“ (nap. prev.).

² *Rubus chamaemorus*, biljka srodna kupini koja raste na sjeveru Europe; engleski cloudberries (nap. prev.).

U političkoj areni mogu se razviti i prijateljstva. Kad se to dogodi, zahtjevi se protokola mogu zaobići jednostavnim jelom na selu, na brodu ili u intimnom restoranu. Ali, “Švedani su neformalni i podcjenjuju ulogu koju formalni protokol obično ima u kontinentalnoj Europi, gdje se jelovnik, način posluživanja jela i njihov status pomnije proučavaju.”

Neka jela i namirnice politički su delikatniji od drugih. Od 2003. na službenim ručkovima i večerama švedske vlade ne poslužuju se ni nizozemska teletina niti gušćja jetra. Načini proizvodnje tih jela protivni su švedskom političkom programu uzgoja životinja. Jedan od ispitanika rekao je da je na jednoj večeri domaćin kod posluživanja pića saznao da će se služiti teletina. Budući da je to politički nekorektno, restoran je morao promijeniti jelovnik i poslužiti švedsku govedinu. Tijekom devedesetih, kad je Francuska obavljala nuklearne pokuse na Pacifiku, jedan je političar bojkotirao francuska vina na službenim ministarskim ručkovima. Jela mogu imati neprikladno porijeklo, mogu dolaziti iz nepoćudne zemlje ili regije ili mogu biti neprimjereno priređena.

Neka jela mogu biti prihvatljiva jednom, a neprihvatljiva drugom gostu (“*Jastog može biti vrhunski izbor kada se na sastanku poslovnih direktora razvijaju poslovne veze, ali potpuno neprimjeren na sastanku s predstavnicima zlostavljanih žena ili izbjeglica.*”).

Alkoholna se pića tijekom političkih ručkova konzumiraju umjereno, a mnogi su ispitanici izjavili da je politički dnevni red prenaporan i sadrži previše tema za raspravu (“*Alkohol se ne koristi kao sredstvo da se postigne prihvaćanje političkih prijedloga.*”).

Politički susreti za doručkom: novi trend

Doručak se rjeđe koristi u stvaranju političkih kontakata, premda neki političari s punim dnevnim rasporedom koriste doručke za sastanke. Političari češće koriste doručak za susrete s predstavnicima medija, pri čemu se novinarima poslužuje kava i sendvič. Službeni je doručak s novinarima i način signaliziranja da se kod predstavljenih tema radi o idejama koje se puštaju u javnost, a ne o pitanjima od velike važnosti za politiku vlade (“*Doručak često ulovi ljude dok su malo budniji.*”).

Službeni obroci u novom mileniju

Europski politički razvoj je smanjio trajanje obroka, tako da se manje vremena troši na analiziranje problema nego što je bilo uobičajeno tijekom duljih obroka u prošlosti (“*U današnjim susretima ne počinjete od nule kao prije trideset godina. Nacrti političkih ideja već se primaju telefonom, telefaksom ili elektroničkom poštom, a osobni susreti dogovaraju samo kad je to zaista neophodno.*”). Brži tempo se također može uočiti u sve češćoj praksi posluživanja hrane na tanjure već u kuhinji. Jela su također lakša, obrok se sastoji od manje uzastopnih jela, a sve češće je na jelovniku riba, piletina i povrće. Nije neuobičajeno da ručak od tri jela završi za četrdeset i pet minuta, a ceremonijalni ručak od pet jela za dva i po sata.

Ručkovi i večere preselili su se iz dvorana za bankete na nova mjesta kao što su muzeji ili galerije, pa čak i planinarski domovi ili rudnici.

Jelo danas ima značajniju ulogu nego prije i važan je način stvaranja političkih kontakata, rekao je jedan od ispitanika (*“U New Yorku nikad ne biste mogli biti učinkovit veleposlanik UN-a ako ne organizirate i ne odlazite na ručkove. Na ručkovima se važne rasprave vode na neformalan i eksplicitan način, za razliku od onog što je rečeno na formalnim sastancima prije ili poslije ručka.”*).

Rasprava i zaključak

Jelo je važan dio političkog života i koristi se na različite načine. Njegova funkcija često se smatra važnijom od sadržaja. Jelo funkcionira kao arena za iskazivanja odnosa i važnosti koje domaćin pripisuje tim odnosima. Domaćin može pokazati poštovanje prema gostu i učiniti prijateljsku gestu izborom hrane. Za razliku od formalnih političkih sastanaka gdje se stanovišta preciznije izražavaju, tijekom jela političar može puno lakše predstaviti ideje i ispitati mogućnosti.

Uz jelo, političar može naglasiti pitanja koja nisu dovoljno važna za formalni sastanak, ali ipak prevažna da bi se zanemarila. Službeni ručkovi, večere i kokteli put su k stvaranju neformalnih kontakata i sklapanju saveza. Jelo može biti i način da se korisnije upotrijebe svi radni sati; često je moguće ubaciti dodatni sastanak tijekom ručka ili večere. Dvije političke frakcije koje se prethodno nisu osobno susrele mogu se uz jelo bolje upoznati i bolje doživjeti načine kako druga strana izražava ideje. U takvim prigodama moguće je raspraviti manje teške teme od onih zapisanih u rasporedu formalnoga političkog sastanka. Jelo može poslužiti kao “zagrijavanje” za politički sastanak. Jela i kultura prehrane koju ona predstavljaju mogu biti predmetom konverzacije i poslužiti kao uvod u političke rasprave koje slijede nakon jela.

Jelo može umanjiti dramatičnost konflikta i smanjiti tenzije; jer jelo je nešto što se dijeli s prijateljem. Premda dva političara mogu imati različita mišljenja o nekoj temi, zajedničkim ručkom mogu iskazati međusobno poštovanje i dobru volju da nastave pregovore. Problematične se teme mogu prenijeti sa sastanka na ručak, na kojem se rasprava nastavlja u novom okruženju i u manje napetoj situaciji. Jelo može poslužiti i kao zaključak političke rasprave ili dogovora.

Hrana i jela na službenom ručku mogu imati središnju, ali i sporednu ulogu. Jela mogu biti odabrana tako da predstavljaju pojedine regije ili vrijednosti važne za zemlju domaćina. Odabir jela preniskog statusa može poremetiti političke odnose. Ispitanici kažu da se količina političkog posla povećala tijekom zadnjeg desetljeća, osobito otkad je Švedska 1995. pristupila Europskoj uniji. Ograničeno vrijeme značilo je da se ručkovi i večere češće koriste za formalne političke pregovore i razgovore, što je smanjilo reprezentativnu funkciju jela. Nije bilo neobično da se politički repre-

zentativne večere održavaju u domu političara, no „profesionalizacijom“ politike u Švedskoj je povučena oštrija granica između doma i rada.

Službeni su obroci arene u kojima se mogu izraziti i raspraviti kulturne vrijednosti, odabrati novi politički smjerovi, ali također i situacije u kojima se mogu pokazati postojeće vrijednosti od nedvojbene važnosti. Odabir namirnica i jela može signalizirati političku važnost obroka i istaknuti važnost savezništva domaćina i gosta.

Političko jelo samo po sebi predstavlja drugačiju arenu za tradicionalni politički sastanak. Piće u čašama, hrana na pladnju i atmosfera u prostoriji mogu podržati kreativnu raspravu i pokazati stare pregovaračke pozicije u novom svjetlu. Neobična jela ili jela iz nepoznatih kultura mogu stimulirati nekontroverzne razgovore i dovesti do rasprave o problematičnim i ključnim pitanjima. Odabrana jela i pića izražavaju važnost političkih odnosa (Douglas, 1984:177). Kad se dva političara jednom upoznaju, oni mogu odstupiti od političkog protokola, a domaćin može iskazati svoje poštovanje prema gostu putem visokovrijedne kulture hrane.

Prevela Sanja Novak